

יד נכוית ודבר גוש

1) שולחן ערוך אורח חיים סימן שיח סעיף יג

מוותר ליתן קיתון של מים או של שאר משקים (פז) בכלי שני שיש בו מים חמין, אבל בכ"ר אסור.

2) משנה ברורה סימן שיח ס"ק פז

בכלי שני - כ"ש מיקרי כשעירו מן כלי ראשון שהרתיחו החמין בתוכו לתוך כלי זה ומוותר אפ"ל אם היד סולדת בו אבל אם שואב בכלי ריקן מתוך כלי ראשון י"א דדינו ככלי ראשון ובפרט אם משהה הכלי ריקן בתוכו עד שמעלה רתיחה ודאי מקרי כ"ר [אחרונים]:

3) ספר טורי זהב על יו"ד - סימן צב - ל

כתוב במהרי"ל הלכות פסח וז"ל והמגעיל על ידי עירוי ששופך הרתחין על הכלי להגעילו יזהר שישפוך המים הרתחין דוקא מן הכלי שבשלו בו והוא הנקרא כלי ראשון ואל ישאוב מן הכלי שבו הרתחין בכלי אחר ולערות ממנו להגעיל משום דכלי ששואב עמו הוא כלי שני ונתבטל בו בישול הרתחין טרם שמגעילן אכן אם שוהה את הכלי ששואב עמו תוך הכלי שמבשלין בו הרתחין ובעוד הוא שם מעלין המים רתיחות שפיר מתקרי גם הוא כלי ראשון עכ"ל.

4) חזון איש או"ח קי"ב - ג'

כלי הסעודה ששופכין מן הקדירה לתוך קערה גדולה ושואבין מן הקערה בכף ונותנים לצלוחיות לכל אחד ואחד ופעמים שואב מן הקדירה ונותנין לתוך הצלוחיות ואם שואבין מתוך הקדירה בשעה שהיא על האש כף עצמה נעשית כלי ראשון והצלוחית נאסרת כדי קליפה [ע"י ט"ז ס"ס צ"ב ובנה"כ שם] ואם שואבין מן הקדירה לאחר שהעבירה מעל האש נראה מדברי הראשונים שהביא הט"ז שם שמה שבכף היא דין כלי שני

5) שולחן ערוך אורח חיים סימן שיח סעיף ה

יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אח"כ במשקה יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירין. הגה: בכלי שני; ויש מקילין אפילו בכלי ראשון; ונהגו ליהרר לכתחלה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני (מח) כל זמן שהיד סולדת בו.

6) משנה ברורה סימן שיח ס"ק מח

כ"ז שהיד סולדת בו - עיין בח"א שכתב דהיכא שהיד נכוית בו לכו"ע מבשל אפילו בכלי שני:

7) ספר חיי אדם - חלק שני - כלל כ (ד)

כלי שני (פי' הכלי שעירה לתוכו מכלי שבשלו בו) אינו מבשל אפילו אם היד סולדת בו. ואמנם כיון דיש דברים המתבשלים אפילו בכלי שני ואין אנו בקיאים, יש להחמיר שלא ליתן שום דבר דשייך בו בישול אפ"ל בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו. ולכן יש ליהרר במלח ובצלים בשבת שלא ליתן בקערה וכ"ש לערות עליהם מכלי ראשון (שם). ואם הוא רותח כל כך עד שהיד נכוית בו, נ"ל דלכ"ע מבשל

8) חזון איש או"ח נ"ב - י"ט

וכל זה במים שהי"ס אבל אם המים רותחים ביותר שיד אדם נכוית יש בישול בכ"ש בכל דבר וכמש"כ במ"ב סקמ"ח בשם הח"א והוא מדבר הר"מ פ"ג מה' מעשר הט"ו ופי' כן דברי הירו' וכמש"כ בחזו"א מעשרות ס' ד' סק"ח ומיהו כתבנו שם דגמ' דידן פליגא ומ"מ קשה להקל באיסור שבת ולפ"ז נפל בבירא היתר כלי שני דקשה לשער בין י"ס לנכוית ובלא"ה נוהגין להחמיר בכ"ש בי"ס ע"פ דברי הרמ"א והאחרונים וכמש"כ לעיל וגם משום מיחזי כמבשל כמש"כ המ"א סקט"ו ומיהו מעיקר הדין נראה דאין איסור בכלי שני אפ"ל יד נכוית כיון דלא הזכירו זה הפוסקים הרי"ף והר"מ והרא"ש וטוש"ע והסמ"ג לא אסר אלא פת

9) שו"ת אגרות משה חלק או"ח ד סימן עד

(ד) האם יש לחוש לדעת הח"א דכלי שני מבשל ביד נכוית בו לכ"ע והאם יש לחוש ליד נכוית בו אף בכלי שלישי.

תשובה: לא שייך לידע מנהג בזה משום דמחמירין אנו בכלי שני בכל דבר משום דיש דברים שמתבשלין גם בכלי שני ולא ידוע לנו שלכן החלוק ביד נכוית לא מצוי שיהיה נוגע לנו לדינא. וליד נכוית בכלי שלישי שהוא נוגע לכל הדברים נוהגין שאין מחלקין דבכל כלי שלישי מקילין. אבל אין ללמוד ממנהג זה להקל גם בכלי שני דאפשר אף להח"א ליכא איסור בכלי שלישי אף בנכוית ואולי ליכא כלל מציאות זה.

10) ספר ים של שלמה - חולין פרק ז אות מד

אף אחר שבאו לכלי שני, כל זמן שהיד סולדת בהן, דלא שייך כלי שני אלא במים ורוטב, וכל דבר הצלול, שמתערב מיד באחת, ונתקרר במהרה, אבל לא בחתיכת בשר או דג, וכל דבר שהוא גוש, דכל זמן שהיד סולדת בו עומד בחמימתו, מפליט ומבליע שפיר, ומשום הכי נראה דדוחן ואורז ג"כ, אחר שנתערו מקדירה לתוך קערה, כל זמן שהיד סולדת בו וחמים, הן ככלי ראשון ...

11) שולחן ערוך יורה דעה סימן צד סעיף ז

בשר רותח שחתכו בסכין חולבת, כל החתיכה אסורה אם אין בה ששים כנגד מקום הסכין שחתך הבשר. אבל אם אינו בן יומו, או אם אינו יודע שהוא בן יומו, אינו אוסר אלא כדי קליפה. הגה: וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, ואז אם הסכין בן יומו ואין ס' בבשר נגד הסכין הכל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה. אבל אם (ז) הוא כלי שני, הבשר צריך קליפה; והסכין, נעיצה בקרקע (ארוך כלל ל"ז), וכן נוהגין. ואפילו אין הסכין בן יומו, יש לקלף הבשר מעט משום שמוניית הסכין (טור וב"י בשם סמ"ק).

12) פתחי תשובה יורה דעה סימן צד ס"ק ז

הוא כ"ש - עבה"ט ועיין סולת למנחה כלל כ"ג שכתב שבתורת האשם האריך להחזיק דעת מהרש"ל אך שמחלק דהיכא שעירו הבשר עם הרוטב תוך הכ"ש אז מתקרר גם הבשר ע"י הרוטב שמקררו וסובב הבשר מכל צדדיו ע"ש. [ועיין בתשובת ח"ס סימן צ"ה שהאריך בזה וכתב שבעיקר הדין לא נ"מ כולי האי דאנו רגילים להחמיר בכל הכלים אפילו כלי שלישי כ"ז שהיד סולדת בו. ...

13) מגן אברהם אורח חיים סימן שיח ס"ק מה

כנגד המדור' - ... וכ"כ הפוסקים בי"ד דדבר שהוא גוש אפי' בכ"ש מבשל וכ"ש צלי ...

14) משנה ברורה סימן שיח ס"ק מה

ונהגו ליהרר וכו' - פי' שאין נותנים לחם במרק של הטשאלני"ט בקערה שהיא כלי שני וכ"ש שיהרר שלא לערות עליהם מכלי ראשון ואותם שחותכים הבצלים ונותנין לתוך המרק בקערה לא ישימו רק אחר שלא תהיה היד סולדת בהמרק דבלחם יש קולא מחמת שנאפה כבר ואפ"ה נוהרים כ"ש בבצלים שצריך ליהרר כי אין אנו בקיאים במידת דמקרי רכיך וכנ"ל וכ"ש לפי מה שנוהגין ליתן הבצלים לתוך התבשיל שהוא דבר גוש בודאי יש ליהרר בזה דיש פוסקים שסוברים דדבר גוש שמונח בכלי שני דינו ככ"ר. ...

15) ערוך השלחן יו"ד ק"ה סעיף ב

והסכימו כמה מהפוסקים דההפרש בין כלי ראשון לכלי שני אינו אלא בדבר צלול כרוטב וכיוצא בזה אבל דבר גוש כפשטיד"א או בשר ודגים או שאר מאכל עב אוסר אפילו כשניטל מהכלי הראשון והניחוהו בכלי שני או אפילו בכלי שלישי כל זמן שהיד סולדת בו וטעמא דמסתבר הוא דבשלמא דבר צלול הדפנות מקררים את הדבר הצלול שמתנענע ומתקרר אבל הדבר הגוש עומד תמיד בחמימותו בעצמו ואינו מתקרר ע"י הכלי ודברי טעם הן [ט"ז ססק"ד וש"ך סק"ח בשם רש"ל וכ"כ באו"ה כלל ל"ז] ואם כי יש חולקים בזה מ"מ העיקר כדברי המחמירים אמנם רוטב שמבשלים בו ירקות או אורז או קטניות וכיוצא בזה שאין כולם גוש אחד אין דנין בזה דין דבר גוש [ש"ך שם] [ועל מה שכתבתי בסי' צ"ד סעיף ל"ב ולקמן סעיף כ"ד דרבינו הרמ"א לא ס"ל דין זה:]

16) ערוך השלחן יו"ד צ"ד סעיף לב

ודע דרבינו הרמ"א ס"ל דכל כלי שני אין בו בליעה ופליטה אפילו כשהדבר גוש כגון בשר זה שנטלוה רותחת מקדורה לקערה יש לה דין כלי שני וי"א דכל דבר גוש אפילו בכלי שלישי כמו בשר רותח שהושמה בטעלער יש לה דין כלי ראשון כל זמן שהיא רותחת שהחוש מעיד דדווקא דבר צלול מתקרב מכלי לכלי ולא דבר גוש וכל זמן שהיד סולדת בה דינה בכלי ראשון [ש"ך סק"א בשם רש"ל] וכן דוחן ואורז וכל מיני גרויפין בבישול עב שקורין קאס"ע אפילו הושמה מכלי לכלי יש להם דין כלי ראשון כל זמן שהיד סולדת בהם [ט"ז סקי"ד בשמו] . . . ויש מי שאומר דכשעירו הבשר לבדה מהקדורה אל הקערה והטעלער יש להן דין כלי ראשון ואם עירו הבשר עם הרוטב יש לה דין כלי שני דכיון דהרוטב מתקרב גם הבשר שבתוכו מתקרב [מנ"י] ובדאי נכון להחמיר כדיעה זו שיש בזה סברא נכונה אמנם בהפסד מרובה או בדיעבד כדאי הוא רבינו הרמ"א לסמוך עליו דעיקר חמימות הכלי ראשון הוא ע"י דפנות של הכלי ולכן גם בגוש כיון דליכא דפנות הכלי אין לזה דין כלי ראשון ומירושלמי מעשרות [פ"א הל' ד] יש ראייה ברורה לרבינו הרמ"א שאומר שם ההפרש בין כלי ראשון לכלי שני דחד אמר שיש בהם הפרש בעצם החמימות וחד אמר שאין בהם הפרש בהחמימות ועכ"ז דין כלי שני אינו ככלי ראשון ומביא ראייה לדיעה זו שהרי אנו רואין בקערות אורז חם או גריסין חמים שמערין אותה מכלי ראשון לכלי שני ועומדים בחמימותן הראשונה ע"ש ואם כדיעה ראשונה מאי ראייה מייתי הא באמת בדבר גוש הדין משתנה אלא ודאי כדעת רבינו הרמ"א . . .

17) שו"ת אגרות משה חלק או"ח ד סימן עד

(ה) האם מותר ליתן קעטשאפ בשבת על בשר רותח הנמצא בכלי שני, דיש כאן ב' חומרות א' לחוש לדעת מהרש"ל (בש"ך יו"ד סי' צ"ד ס"ק ל' ומ"א סי' שי"ח ס"ק מ"ה) שדבר גוש חם חשב כלי ראשון. ב' לחוש שיש בישול אחר בישול בדבר לח (עי' רמ"א /או"ח/ סי' שי"ח סעי' ט"ו).

ועוד אולי הקעטשאפ לא חשיב משקה כיון שהוא עב ביותר.

וכן האם מותר ליתן מלח שלא נתבשל על דבר גוש חם בכלי שני, דהא מדינא אפי' בכ"ר שרי (עי' רמ"א סעי' ט' ומ"ב ס"ק ע"א).

תשובה: נראה לדינא כדעת כתר"ה דרשאין ליתן קעטשאפ על בשר רותח שניתן לכלי שני דאף אם נחמיר גם שתי חומרות הוא בשתי חומרות שהוא ספק ממש כל חומרא שאף שהוא ספק ספיקא אולי יש להחמיר בשבת משום חומרתו. אבל הכא חומרא דיש בשול אחר בשול בדבר לח הוא חומרא בעלמא שגדולי הפוסקים סברי דגם בלח אין בשול אחר בשול וכן הוא הכרעת הרמ"א ונוהגין כן דרק שבנצטן לגמרי מחמיר. וגם החומרא בדבר גוש שאף בכלי שני הוא עדיין כרותח, הא פליגי הרבה על זה ובתוכם הרמ"א (יו"ד צ"ב ס"ז) אשר הוא עיקר גדול בהוראה והט"ז שם ס"ק י"ד מחמיר רק מצד דוחקא דסכינא שלא שייך כאן בהנחת הקעטשאפ, והח"ס הובא בפ"ת סק"ז מקיל כהרמ"א בהפסד מרובה וכן כתב שהורה כן גם מורו הגאון להקל בדבר גוש בעת הצורך וא"כ גם דין זה אף דהש"ך בסימן ק"ה סק"ח פוסק כמהרש"ל וכן המג"א בס"ק מ"ה אין להחשיבו כספק השקול אלא שכיון שלא ברור להיתר מחמירין, לכן צדק כתר"ה דאין להחמיר שתי החומרות אלו אף באיסורי שבת.

ומה שנסתפקת בקעטשאפ שמא הוא אוכל מחמת שהוא עב אף שנירוק ע"י שפיכה מסתבר שלא תלוי זה בדין אוכל או משקה לגבי טומאה, אלא באם הוא דבר הזב או דבר שהוא חתיכה העומדת ומדובקת יחד אף בלא כלי המעמידן ומדבקן שלכן יש להחשיבו כלח.

ומלח פשיטא שמותר ליתן על בשר חם בכלי שני כדעת כתר"ה דהא לדינא אפילו בכ"ר אינו מתבשל ורק שהוא טוב להחמיר לכן בדבר גוש שהרבה חולקין אין להחמיר אבל על בשר בכלי ראשון טוב להחמיר.

18) הרחבת דעת ד' רע"ט

עוד מצוי הדבר בשמחות בביהכ"ס שנותנים קוגל ובסמוך לו מלפפון חמוץ וכן הדבר מצוי מאוד שיש שמגישים סלטים חיים שלא התבשלו ביחד עם המנה המרכזית או עם הצולנט וכגון חריין ויש לחוש בזה שהגוש מבשל את הירקות החיים וכך גם פסק השש"כ בפ"א סנ"ח להלכה לאסור לתת מלפפון חמוץ על קוגל וכך גם הביא בספר מאור השבת ס"ו ס"ק ט"ז בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר אמנם עיין עוד שם בספר הנ"ל שהאריך למצוא צד היתר בזה מאחר ונהגו העולם להקל ומביא שם מכתב מהגרש"ז אויערבך וז"ל המכתב לא ניחא ליה וגם גוש דאינו רק ספק ולא מחכין וגם קצת קלקול והכל דרך מתעסק ואין טעם לחוש בזה עכ"ל א"כ צירף הרבה סברות להקל בזה